

Enese történeti vázlata 1270-től napjainkig (*Gülch Csaba kutatásai alapján*)

Enese község a XIX. század 80-as éveinek második feléig a törzsnemzetségből származó Enessey család ősi fészke, a XIII. századig azok osztatlan birtoka volt. Eddig ismert első okleveles előfordulása 1270-ből való, amelyben „méltán az enesei majorságban lakozó” személyekről esik említés. A következő évben /1271/ a Lajta és a Rábca folyók között lezajlott, Ottokárt visszavonulásra kényszerítő véres ütközetben, V. István seregében említik Enessey Ákost. A település neve ezidőben és a későbbiekben is többféle módon fordult elő, a XV. század végén szereplő Énese alak rögzüléséig. Így például egy 1368-ban keletkezett határjárási oklevélben Inse alakban található. Ugyancsak ebben a formában említi egy 1373-as perirat a tanukért beidézett Fejes János neve mellett, aki a „Győr melletti Inséről” származott.

1410. november 14-én, Gara Miklós nádorhoz írott ítéletlevélben esik említés Encssey Simonról /Symonis de Ipse/, aki szintén a községben „lakozik”. 1447-ben az országos rendek Buda várát Hunyadi János kormányzónak átadják. Hédervári Imrét, a vár előbbi őrzőjét felmentik. A felmentésről tudósító oklevélben felsorolt nevek között szerepel a Győr melletti Enessey Domokos -Dominicus de Enysse/. 143-as keltezésű. V. László királynak szóló, pannonthalmi konventi jelentésben, amely a csornai prépost ügyében megtartott vizsgálat eredményeit tartalmazza. „Inese”-i Benedek és Bálint neve is szerepel az ügyben „jelenlévőké” közt. 1466-ban Hédervári György fia Pál és emberei elleni perről szóló, Mátyás királynak írott oklevélben a tanukért beidéztettek egyike „Nicolaus de Inese”.

Az Enese alak első előfordulásai egy 1476-os, majd későbbi 1483-as okiratban lelhetők. 1488-ban és 1490-ben a megye alispánja Enessey Pál. 151 körül a pannonthalmi főapátság csécsényi birtokának tisztje az enesei Cseszneky György, aki később, 1526-ban zálogba veszi a csécsényi részbirtok és a malom telét. Cseszneky György ekkor a komáromi és tatai vár „gondnoka”. A mohácsi csatavesztést követő török hódoltság alatt Enese község többször elpusztult. Az 1529-ben Bécs felé vonuló török sereg, az útjába eső, de az attól távolabbi falvakat is felégette. Így vált lakatlanná több más községgel együtt Enese is.

A másik vészterhes év 1549-ben következett a községre, amikor Velidzsán székesfehérvári parancsnok a helyőrségekből összeszedett 4000 törökkel a Győr és Pápa közti vidéket elpusztította, és a békeszerződés ellenére nemcsak a hódoltsági földön, hanem a hódolatlan Tóközben is kalandoztak. Ekkor tették pusztává másodszer Enesét. Ekkor pusztult el az Enessey család ősi levéltára is. Emiatt kénytelenek voltak a királyi helytartóhoz új adománylevélért folyamodni, aki 1552-ben Pozsonyban kelt levelében, a győri káptalannak megparancsolta, hogy az elpusztult Enese birtokába újólág az Enessey, Szabó, Nagy és Bajchy családokat „vezesse be”. A viszonylag békés időszak után, 1641-ben a falu ismét a portyázó török katonák martalékává lett. Erről tanúskodik a Szentmártonban 1642 januárjában felvett panaszkönyv is. 1682-ben Enese fele Enessey Istváné, a másik rész pedig a Szapáry, Irányos és Bezerédy családoké.

A XVII. század utolsó évtizedeiben /1680-as években/ a törökök újra Bécs felé vonultak és immár negyedszer pusztítják el a települést, több más Győr környékbéli községgel együtt. Az előbb említett Enessey István személyesen ment a török ellen. birtoka védelmében, hiába: a falu hosszú ideig pusztahely maradt. Az 1691-es kanonoki látogatás jegyzőkönyvében Enesét még mindig az elpusztult falvak közt említik. A XVII. század utolsó éveiben a régi birto-
kosok újra betelepítették a falut. A Rákóczi-szabadságharc eseményei sem múltak el nyomtalanul, hisz a vármegyébe érkező kuruc hadakban, a felkelők közt képviseltetik

magukat az eresei családok /Enessey, Bezerédy/ is. Károlyi Sándor hada 1704. június 12-én átkelve a Rábcán, rövid ideig Enese alatt táborozott. Majd a Rábán kellett volna átvonulnia és csatlakozni Forgách Simon seregéhez, de mielőtt megérkezett volna. június 14-én Koroncónál a császáriak már szétverték Forgách hadait.

XVIII. század második felében új családok jelennek meg az Enesseyek mellett, a község birtokosai között. Így többek közt a Hrabovszky, Mesterházy, Nagy, Székely famíliák. Enese azon kuriális községek közé tartozott, amelyet nem érintett Mária Terézia 1767-es urbéri rendelete. 1809. június 14-i kismegyeri vereség után Enese újra a hadak átvonulási területe lett. A csata után Meskő, tábornok parancsnoksága alatt álló felkelő hadtestnek sikerült átvágni a francia gyűrűn. A tábornok a lesvári mocsáron keresztül, június 15-én hajnalban Enesére érkezett, majd innen Bágyog felé vette útját.

1842-ben az mesei Dorner Eduárd lett a vármegye táblabírája, 1846-ban pedig másodalispánja, eztán gyakran tartottak a községi Enessey-kuriákban megyei gyűléseket. Ugyan ő lett az 50-es években a vármegye közigazgatás: főnöke is. így még fokozottabban bekapcsolódott a község a megyei információk folyamába, gyakran az esemény-helyszíneként. Az 1848-as forradalmi események hírei is eljutottak a faluba. Annál is inkább, mivel a község esperes-lelkésze, Perlaky Dávid baráti viszonyban és állandó levelezésben állt Kossuthtal és a történekről azonnal tájékoz-tatta híveit. Az ő tevékenységeként értékelhető, hogy a község megrendelte Kossuth Hírlapját és annak felhívása előtt már megalapította a községi honvédelmi egyletet. Ezzel is az „igazi nemzeti érzést gerjeszteni törekedett”. 1849 júniusában, amint Zesner császári ezredes följegyzéseiből megtudhatjuk, Enesén állomásozott egy császár csapattest legénysége. Az 1853/54-ben történt kataszteri felmérés Enesén a következő dűlőket vette jegyzékbe: belteleki, külső réti, kiskerti, siraki és pippani dűlő. 1863-ban készült gazdasági jelentés alapján a község gazdasági viszonyai rendezettek. Fő termelési területek: mindenféle gabonanövény, szarvasmarha, ló- és juhtenyésztés. Mivel a faluban csak közbirtokosság lakott, a cselédeket, napszámosokat a szomszéd községekből hozták. Ez a helyzet a század 80-as éveiben sem változott, /1885-ben megszűnt a közbirtokosság jogi testület lenni, ezzel a falu gazdasági-társadalmi jellege is megváltozott./ A község fejlődését nagyban befolyásolta az a tény, hogy az 1870-es évben megnyitották a vasutállomását, valamint az, hogy a soproni országút mellett feküdt.

A századelőkor a község birtokosai a Barcza, Halászy, Mesterházy, Tschurl és a Purgly családok voltak. Ezekből a birtokosokból alakult a község előljárósága, amely irányította a falu életét. Az előljáróság a protestáns egyház érdekeit is figyelembe véve irányított, és elsősorban a haladást igyekezett szolgálni. A képviselőtestületi ülések egyik visszatérő problémája volt, hogy kevés a munkás a helybeli uradalmi gazdaságokban. A hiányt vidékről pótolták. Mivel olyan birtok a községben nem volt, amelyet a helybeli és a vidéki lakosság megvenni nem tudna, ezért itt sem be-, sem kitelepítés /ti. munkás/ nem volt szükséges. Ennek ellenére bizonyos feltételek kiszabása mellett a környék proletár-zsellér rétegeit arra ösztökölte a község, hogy a helyi gazdaságokban vállaljanak munkát és a faluban telepedjenek le.

1907-ben nyilvántartásba vett gőzmalom is meghatározó intézménye volt a községnek. Tulajdonosa 1905 és 1908 között Varga László, majd 1912-től pedig Peter Remigius, aki egy svájci német kantonból származott. /A malmot a múlt század végén Hartyáni Gergely építette./ A háború hatása a község életébe is begyűrűzött. Az év végén /1914: megkezdődtek a bevonulások. A következő évek háborús krónikájához tartozott a segélyek és halotti értesítések sora. 1916-ban az elemi iskolát végleg állami kezelésbe veszik. A háborús éveket követte a proletárforradalom. Az enesei csendőralakulat a kommün alatt az V. vörösör kerület enesei rajaként működött. Az országos események hatására Enesén is megalakult a községi

tanács, amely a régi bíró felé bizalmatlanságot mutatott és helyette tanácselnöknek Káldi Jánost választotta. A község új vezetőtestülete rövid működése alatt jórészt csak szociális jellegű intézkedéseket tett. A község háztalanjainak 1920 májusában 42 házhelyet juttatnak a korabeli birtokokból. Ekkor alakult ki az un. Tüske-tagi részhez vezető útszakasz is. 1930-ban kapcsolódik össze a község régi és új egysége, vagyis az újonnan beépített részt is belterületté nyilvánítják. Az 1930-as évek első felében a Győrbe járó munkások szervezésében agitációk indultak meg a szociáldemokrata párt jelöltjei mellett és a helyi vendéglőben pártösszejöveteleket tartottak. Támogatásra az iparosok és a munkásság körében találtak. A háború híre 1939 októberében érkezett a faluba. 1942-től állandósultak a behívások. A helység gazdasági ügyeit az 1941-ben megalakított községi közellátási bizottság intézte, Tschurl Ernő elnökletével. 1944. márciusában vonultak végig az első német katonák a községen. Még ez év decemberében pedig a falu bombatámadást szenvedett. A bombázásnak 5 halálos áldozata volt, valamint jó néhány lakóház rombadőlt és megrongálódott.

Bizonyára sokan vannak azon eneseiek a közel 1800-ból, akik el sem tudják képzelni, hogy nézett ki lakóhelyük mintegy száz évvel ezelőtt. Hisz az utóbbi 10 évben is átalakult - sokat szépült - községünk. Tegyük hát egy időutazást! Kedves Olvasó, tarts velünk s fedezd fel a századforduló s az utána következő évtizedek Eneséjét!

Képzletbeli utazásunkat kezdjük az utcáknál. Hajdan a Petőfi utca volta Fő utca, nyoma sem volt a mai szép takaros háznak. Kesserű ezredes kúriája - a jelenlegi óvoda - a legjelentősebb épület, valamint a Tschurl-kastély, a mai Kultúrház. Az utcán több „hosszú ház” azaz cselédház sorakozott, azaz két család egy konyha. Ilyen volt a Kesserű-kastély mögött, azzal szemben, de ilyen ház húzódott a Köztől a katolikus templom felé a mai Petőfi utca jobb oldalán. Zsákutca volt a Szabadság utca, csak a „nagy boltig” futott, 1948-ban nyitották meg a vasút irányába. Jóval később, a 60-as évek végén parcellázták fel a Marinczer-féle kertet, a gyümölcsöst - itt nyitották meg az Árpád. a Soproni és a Szabadsági utca folytatását. A Szabadság utcai un. nagy bolt helyén volt a tsz központ, ennek mögötte a gatter, az egykori fűrésztelep.

Vegyük az irányt az öregfaluba! A Szabadsági utca Köztől északra fekvő része a község legrégebbi utcái közé tartozik. Fiatalabb a Berettyóként ismert Dózsa utca: az első világháború után kezdték kiosztani a Tüske-tagi földeket. A mai Kossuth utca öreg házait FAKSZ kölcsönöskkel épülték. A vasúton túli részt a szájhagyomány Koreaként emlegeti, a II. világháborút követően alakítottak ki telkeket. A kéményseprő nevezte el állítólag Koreának, mert ott annak idején alacsonyabb emberek éltek. A község dinamikus fejlődésének köszönhetően újabb területeket kellett kimérni. Lucernás a 85. sz. főúttól a régi országiútig terjedő terület neve, a 70-es évektől kezdve mérték itt a ház-helyeket - s a kiméréskor éppen lucernás volt a terület. A falu legfiatalabb része az új telep Sport, Csalogány, Fecske utca és a Külsőréti dűlő. Valaha szántóföld, de szénatelepek is voltak itt, mivel az 50-es évek beszovaltatásaikor ide hordták a szénát.

Nézzük a község egykori épületeit! A községháza valaha a vasúton túl volt, a mai Vörösmarty utca sarkán. Ott laktak a község azon személyei, akiknek nem volt saját házuk. Ez egy hosszú épület volt, ma már a nyoma sem látható. Itt lakott az első tanító is. Hétyvényi István, egy ideig. Később a községháza beljebb költözött a Szabadság utca 30. elődjébe. A II. világháború után pedig a Barcza kúriába, mind a mai napig az a polgármesteri hivatal. Az iskola 1865-ben épült, a Petőfi utca 24. számú épület utcafrontja az eredeti építmény. A tanítói lakás később épült hozzá. Ez egy két tantermes iskola volt, itt tartották az evangélikus istentiszteletet is, mert evangélikus templom nem volt, csak egy harangláb. Harangja most az új toronyban szól. A tanteremben lévő oltár és harmónium is az 1952-ben épült templomban van.

Két kocsmája volt Enesének: a Rosinszky kocsmája a Kossuth utcában, a Káldy kocsmája a bezi út mentén balra, a katolikus templommal szemben. Később a Káldy kocsmája kiköltözött a 85. sz. főút mellé. Három bolttal bírt a község, Mesterházy Józsefnek a Petőfi utcában, Szili Jánosnak a Szabadsági utcában volt kereskedése, a harmadik üzlet szintén a Szabadság utcában. a Tűzoltó szertárral szemben működött. A focipálya az 50-es években került a tagi helyére. előtte a Barcza-réten és a közös legelőn - a bezi út mentén, a falun kívül - focizhattak a fiatalok. A malom a századforduló táján épült. A 85. számú főút községen áthaladó szakaszát a 40-es évek elején építette az akkori országvezetés német nyomásra, hadi célokra. Előtte a közlekedést a régi országút bonyolította. A benzinkúttól a Közön át az evangélikus templom előtt balra haladt Kóny irányába. Enese valaha közigazgatásilag Bezi társközsége volt, de önálló lovas csendőrrésszel bírt. A helyi ügyeket bírósági intézte. Orvosa, gyógyszerháza is volt az első háború előtt.

2014-ben több mint 1800 polgára van a településnek, ők közel 650 háztartásban élnek. A község teljes infrastruktúrát mondhat magáénak: vezetékes víz, villany, telefon és csatornahálózat szolgálja a lakosság kényelmét. Enese minden önkormányzati fenntartású belterületi útja aszfaltozott. Az Önkormányzathoz az alábbi közintézmények tartoznak: közös önkormányzati hivatal /Enese-Fehértó-Bezi-Györsövényház részvételével/, kultúrház, óvoda. Az iskolát a Klebelsberg Intézményfenntartó Központ működteti. A településen van posta, gyógyszerháza, orvosi rendelő és benzinkút is. Négy élelmiszerbolt látja el a lakosságot, három vendéglátó ipari egységben lehet kellemesen eltölteni az időt. A Kacó -1996-ban telepedett le Enesén –több mint 300 dolgozót foglalkoztat.